

УДК 78.071(477)Батюшков:78.071(477)Косенко

ТЕТЯНА КОРОЛЬОВА

**ПАВЛО БАТЮШКОВ –
ПРОДОВЖУВАЧ МУЗИЧНИХ ТРАДИЦІЙ
СІМ'Ї ВІКТОРА КОСЕНКА**

Спільне покликання – любов до музики – поєднало долі двох митців української музичної культури ХХ століття – Віктора Косенка та Павла Батюшкова. Зустріч Павла Васильовича Батюшкова з прийомною донькою В. С. Косенка, Іриною Едуардівною Канеп, стала визначальною в його житті. Вивчення та популяризація фортепіанної творчості В. С. Косенка стали справою всього життя П. В. Батюшкова. Власною виконавською діяльністю, музичним талантом Павло Васильович засвідчив повагу та вдячність сім'ї композитора, поєднав дві родини в єдину творчу долю. Його незліченні концертні виступи в квартирі-музеї В. С. Косенка з фортепіанними творами композитора, сприяли створенню справжнього культурного осередку Києва. Так звані «Косенкові дозвілля» стали продовженням житомирської традиції косенківського дому. Свій досвід Павло Васильович виклав у статтях та нарисах методичного спрямування, залишив в записах грамплатівок фірми «Мелодія» та в записах фонду Українського радіо. Його педагогічна діяльність в Київській консерваторії була спрямована на виховання молодих музикантів у кращих культурних традиціях нашого народу.

Ключові слова: біографія, біографічне дослідження, Павло Батюшков, музично-просвітницька робота, музично-педагогічна діяльність, Віктор Косенко.

Дивним чином поєднані долі двох митців в українській музичній культурі ХХ століття – Віктора Косенка та Павла Батюшкова. Належачи до різних родин та поколінь, які потім дивовижним чином поєднались, вони мали одне спільне покликання – музику. Традиції музичного виховання для

© Корольова Т. В.

обох майбутніх видатних постатей української історії та культури були спільними, і, здавалося б, досить звичайними – музичні вечори вдома та тепла родинна атмосфера, враження від яких залишилось на все життя.

Першим з двох музикантів, який з'явився на світ у 1896 році, був Віктор Степанович Косенко. Він народився в Петербурзі, в родині кадрового офіцера, і до музики тягнувся з дитинства, слухаючи домашні сімейні музикування. Мати Віктора Степановича, Леопольда Йосипівна, була музично освіченою жінкою – грала на роялі, а сестра його, Марія, навчалась в Петербурзькій консерваторії по класу фортепіано. Батько, Степан Семенович, та обидва старші брати мали приємних тембрів голоси, тому завжди любили співати. Вдома часто збирались друзі, знайомі, любителі музики, і на цих вечорах звучали твори П. Чайковського, Ф. Шопена, Е. Гріга, Ф. Мендельсона, арії та романси Дж. Верді, Дж. Пуччіні та інших. Не дивно, що така витончена естетична атмосфера активно сприяла музичному розвитку Віктора Косенка та все життя відлунювала в душі музиканта. Пізніше ці домашні вечори набрали рис активної просвітницької роботи з молоддю та дітьми, а також з широкою громадськістю Житомира, Києва та інших міст України.

Майже однаково починався творчий шлях і у Павла Васильовича Батюшкова. Він народився через двадцять вісім років, у 1924 році, у родині інженера Карла Вахмана, в Таллінні. Мати Павла Васильовича, Любов Раєвська, була високоосвіченою жінкою, яка прекрасно володіла фортепіано. Перші музичні враження Павло Васильович одержав від музичних вечорів, присвячених класичній музиці, у батьківському домі (батько його грав на скрипці, а мати – на фортепіано), тому ця традиція неодмінно увійшла і в життя самого Павла Васильовича. Однак його творчий і життєвий шлях складався досить драматично. У 1937 році трагічно загинула його мати, а на початку Другої світової війни загинув і батько. Доля закинула хлопця в Кіровську область на торф'яні розробки, де важка робота підірвала його здоров'я.

Щасливим поворотом долі для вісімнадцятирічного П. В. Батюшкова стала зустріч з майбутньою опікункою, Іриною Едуардівною Канеп, прийомною донькою композитора Віктора Степановича Косенка. Знайшовши свою двоюрідну сестру, в якій перебувала евакуйована з Києва Ірина Едуардівна, Павло Батюшков з самого початку швидко і легко поріднився з нею душею, адже їх спільною любов'ю була музика та мистецтво. Зростаючи у домі Віктора Косенка, Ірина, спостерігала, як навколо талановитого та надзвичайно енергійного музиканта гуртувалася велика кількість виконавців, родина композитора завжди була свідком репетицій, концертів, або ж просто дружніх «посиденьок» з музикою, жартами та виставами. Їй передалась захопленість музикою, оскільки вона звучала завжди, окрім часу, коли Віктор Степанович записував свій черговий твір. Тож Ірина Едуардівна, сама по-справжньому люблячи музику, допомагала і Павлуші творчо розвиватися, що допомогло його формуванню як професійного музиканта.

Саме завдячуючи цій жінці, творча енергетика В. С. Косенка настільки органічно увійшла у талановиту душу Павла Васильовича, що протягом усього свого життя він так самовіддано популяризував твори українських композиторів, і перш за все, творчість Віктора Косенка, демонструючи високий рівень їх виконання.

Свої перші сольні концерти в Києві П. В. Батюшков зіграв у педагогічному інституті, працюючи на кафедрі музики. У програмах цих концертів виконувались твори В. С. Косенка. Згодом, він виступав з творами Віктора Косенка на Київському радіо, брав участь у філармонійних концертах, присвячених творчості композитора.

Найбільш значимою для Павла Васильовича стала його активна просвітницька робота у меморіальному музеї В. С. Косенка. У 50-ті роки квартира-музей була справжнім культурним осередком Києва. Тут щомісяця звучала музика, проходили так звані «Косенкові дозвілля». Вони стали продовженням житомирської традиції косенківського дому, ко-

ли вільні вечори проводили у розмовах про літературу, живопис і обов'язково з музичним супроводом.

Першими постійними гостями музею були Ю. Будницька, І. Паторжинський, З. Гайдай. Згодом до музею стали приїжджати музиканти зі Львова, з Одеси – О. Благовидова з концертмейстером О. Дублянською, піаністка М. Старкова, композитор К. Данькевич. Поступово приєднались музиканти з багатьох міст України; Харкова, Житомира, Донецька та інших.

Слід відзначити, що вся сім'я Батюшкових (а поєднались в ній Василь Миколайович Батюшков, правнук російського поета Константина Батюшкова, Ірина Едуардівна Канеп-Косенко та Павло Васильович Батюшков, їх прийомний син) брала участь в організації та проведенні просвітницької роботи музею. З 1961 року Ірина Едуардівна організувала регулярні читання зі спогадів про Віктора Степановича, любовно зібраних Ангеліною Володимирівною, дружиною композитора, та його друзями й колегами. Студентська молодь та учні музичних шкіл м. Києва з величезною цікавістю відвідували ці незліченні музичні вечори. Афіші до концертів у квартирі-музеї завжди малював Василь Миколайович Батюшков. Він, професійний художник, присвятив композитору і подарував музею багато своїх акварельних робіт, де зобразив пам'ятні місця, пов'язані з перебуванням Віктора Степановича Косенка.

Кількість концертів, зіграних Павлом Васильовичем в музеї, незліченна. У його репертуарі було більше сімдесяти творів В. Косенка. П. Батюшкова порівнюють з російським піаністом В. Софроніцьким, який, будучи зятем О. Скрабіна, з усіх інших композиторів надавав перевагу саме його творам. Так само і П. Батюшков, вихований у родині Косенка, все життя підтримував і продовжував її традиції та виконував переважно твори видатного композитора. Він писав: «Мені не довелося зустрічатися з Віктором Степановичем, почути його гру, але я добре знаю і люблю його твори і, здається, відчуваю настрій».

Безумовно, його виконавський репертуар був дуже різноманітним. Він грав концерти з творів Л. Бетховена, Ф. Шуберта, Ф. Ліста, Ф. Шопена, П. Чайковського. Крім того, виконував твори композиторів М. Лисенка, Л. Ревуцького, Я. Степового, Л. Яначека, П. Владигерова, Дж. Енеску, Е. Каппа та інших. Але все ж більшу частину його концертного репертуару складали твори В. С. Косенка.

Виконував Павло Васильович не тільки популярні фортепіанні твори, а й ті, що були невідомими широкому загалу музикантів. Широка обізнаність Павла Батюшкова у творчості В. Косенка дозволила йому підготувати до друку збірку з більш, як двадцяти творів, які зберігалися в музеї у рукописах. Ця збірка видана в Києві, в 1986 році у видавництві «Музична Україна» під рубрикою «Перлини світової музики». Надзвичайно прискіплива редакторська робота над нотними текстами, допомогла наблизити їх до авторського задуму, ліквідувати невинуваті купюри та інші помилкові нашарування.

Як висококласний фахівець та знавець творчості В. С. Косенка, Павло Васильович Батюшков був запрошений до складу редакційної колегиї з видання десяти томника творів композитора. У передмові до 8-го тому, де надруковано Концерт для фортепіано з оркестром, висловлена подяка піаністу П. В. Батюшкову за допомогу в редагуванні цього твору. Слід сказати, що він здійснив також педагогічну редакцію Концерту, переклавши його для 2-х фортепіано (твір не видано).

Принагідно згадаємо його переклади для 2-х фортепіано таких творів, як «Меланхолійний етюд» (дві редакції: одна для чотириручного виконання, друга – для восьмиручного), та поеми «Заклик» (чотириручний виклад). Нажаль, ці роботи теж не видано.

Великий досвід виконавської діяльності Павла Васильовича викликав необхідність викладення його думок у теоретичних статтях та нарисах. Серед них: «Гортаючи сторінки» (до 100-річчя В. Косенка), «Dedice a mon ami...», опубліковані в журналах «Музика», «Меморіальний музей В. С. Ко-

сенка» (історичний нарис 1991 р.), а також ряд відгуків та статей методичного спрямування. Багатогранність таланту Павла Васильовича Батюшкова засвідчили також його фонотечні записи творів В. Косенка.

У 1978 році піаніст співпрацював з фірмою грамплатівок «Мелодія». Результатом цієї роботи став випуск платівки «Грає Павло Батюшков», на якій записані 4 мазурки, 2 етюди тв. 8, етюд «Першотравневий», 2 гавота з циклу «11 етюдів у формі старовинних танців», 2 поеми-легенди тв. 12. Крім того, звукорежисер Л. Більчинський здійснив запис циклу етюдів (тв. 8), виконаних П. Батюшковим. Зараз ці матеріали знаходяться у фонді Українського радіо.

Як бачимо, життєвий і творчий шлях піаніста, доцента Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського Павла Васильовича Батюшкова (помер в 2009 році) проліг через випробування непростими життєвими обставинами. Але, щедро обдарований музичним талантом, цей чоловік став своєрідним місточком, який поєднав різних, здавалося б, чужих йому людей, згуртував їх в єдину родину і в єдину творчу долю. Творча діяльність Павла Васильовича, скромної, інтелігентної людини, є прикладом глибокої людської поваги та відданості традиціям. Усім своїм здобутком, одержаним у родині Косенків, він радо ділився з молодими музикантами.

Виконавська та педагогічна діяльність П. В. Батюшкова, наповнена кращими зразками музичної культури. Щире бажання донести музику в молоді душі й серця, безумовно, знайде відгук та продовження в житті нових поколінь музикантів. Саме в такий спосіб передачі музичної спадщини і формуються культурні традиції народу, виховується його творча інтелігенція, збагачується його творчий інтелект.

Список використаних джерел

1. Батюшков П. В. Гортаючи сторінки // Музика. 1996. № 5. С. 15–16.

2. Батюшков П. В. «Dedice a mon ami...» // Музыка. 1999. № 4–5. С. 24–25.
3. Батюшков П. В. Меморіальний музей В. С Косенка. Історичний нарис : методична робота. 1991 р.
4. Довженко В. Д. В. С. Косенко. Київ : Мистецтво, 1951. 125 с.
5. Івахненко Л. Я. Грає Павло Батюшков // Культура і життя. 2005. № 42–43 (2 листопада).
6. Косенко В. С. Спогади. Листи / упор. А. В. Косенко. Вид. 2-ге, доповнене. Київ : Музична Україна, 1975. 292 с.
7. Віктор Степанович Косенко: погляд з 90-х років : зб. ст. / упор. і ред. Шамаєва К. І. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1997. 60 с
8. Олійник О. С. Фортепіанна творчість В. С. Косенка. Київ : Наукова думка, 1977. 152 с.
9. Особова справа П. В. Батюшкова. Архів НМАУ ім. П. І Чайковського. Фонд Р–810. Од. зб. 2–ОС.
10. Фільц Б. М. Фортепіанна творчість В. С. Косенка. Київ : Мистецтво, 1965. 71 с.

Татьяна Королёва. Павел Батюшков – продолжатель музыкальных традиций семьи Виктора Косенко. Общее призвание – любовь к музыке – соединило судьбы двух художников украинской музыкальной культуры XX века – Виктора Косенко и Павла Батюшкова. Встреча Павла Васильевича Батюшкова с приемной дочерью В. С. Косенко, Ириной Эдуардовной Канеп, стала определяющей в его жизни. Изучение и популяризация фортепианного творчества В. С. Косенко стали делом всей жизни П. Батюшкова. Своей исполнительской деятельностью, музыкальным талантом Павел Васильевич показал уважение и благодарность семье композитора, соединил две семьи в единую творческую судьбу. Его бесчисленные концертные выступления в квартире-музее В. С. Косенка с фортепианными произведениями композитора, способствовали созданию настоящего культурного центра Киева. Так называемые «Косенковские вечера» стали продолжением житомирской традиции косенковського дома. Личный опыт Павел Васильевич изложил в статьях и очерках методическо-

го направления, и оставил в записях на грампластинках фирмы «Мелодия» и в записях фонда Украинского радио. Его педагогическая деятельность была направлена на воспитание молодых музыкантов в лучших культурных традициях нашего народа.

Ключевые слова: биография, биографическое исследование, Павел Батюшков, музыкально-просветительская работа, музыкально-педагогическая деятельность, Виктор Косенко.

Tetiana Korolova. Pavlo Batiushkov: a continuation of the musical traditions of the Viktor Kosenko's family. The joint vocation, the love of music, bundles the fates of two artists of the Ukrainian music culture in the twentieth century, and namely Viktor Kosenko and Pavlo Batiushkov. Pavlo Batiushkov's meeting with Iryna Eduardivna Kanep, the foster daughter of Viktor Kosenko, was a prominent event of his life. The study and popularization of Viktor Kosenko's piano work became a matter of Pavlo Batiushkov's life. By guiding the two families to a single artistic fate, Batiushkov demonstrated his gratitude and respect to a composer's family. His countless concerts in the Kosenko's apartment-museum, where he performed the masterpieces of the composer, formed a real cultural center of Kiev. The so-called "Kosenko leisure" became the continuation of the Zhytomyr tradition of the Kosenko's house. Batiushkov documented his performance experience in the articles and essays of methodological background, as well as on the vinyl records of the record label "Melodia", and in the recordings of the Ukrainian Radio Foundation. His pedagogical activity at the Kyiv Conservatory was focused on educating young musicians, inspiring them with the cultural traditions of our nation.

Key words: biography, biographical research, Pavlo Batiushkov, musical and educational work, musical and pedagogical activity, piano performance, Viktor Kosenko.